

## SPIS TREŚCI

|                                                                          | str. |
|--------------------------------------------------------------------------|------|
| <b>Rozdział I</b>                                                        |      |
| Elementarne wiadomości o nauce . . . . .                                 | 3    |
| 1. Pojęcie nauki . . . . .                                               | 3    |
| 2. Klasyfikacja nauk . . . . .                                           | 5    |
| 3. Sądy opisowe a oceny . . . . .                                        | 8    |
| 4. Ideologia a nauka . . . . .                                           | 10   |
| 5. Historyczny i klasowy charakter wiedzy ludzkiej. Nauka a praktyka . . | 11   |
| <b>Rozdział II</b>                                                       |      |
| Metoda i przedmiot nauk o państwie i prawie . . . . .                    | 14   |
| 1. Ogólne dyrektywy badawcze wypływające z filozofii marksistowskiej .   | 14   |
| 2. Dyrektywy badawcze materializmu historycznego . . . . .               | 16   |
| 3. Stosunek człowieka do kultury . . . . .                               | 19   |
| 4. Przedmiot nauk o państwie i prawie . . . . .                          | 21   |
| 5. Metody stosowane w naukach o państwie i prawie . . . . .              | 23   |
| 6. Nauki o państwie i prawie — naukami politycznymi . . . . .            | 25   |
| <b>Rozdział III</b>                                                      |      |
| Geneza państwa i prawa . . . . .                                         | 27   |
| 1. Pojęcie grupy i klasy społecznej . . . . .                            | 27   |
| 2. Pojęcia reguły społecznej i jej rodzaje . . . . .                     | 30   |
| 3. Poglądy na temat powstania państwa i prawa . . . . .                  | 32   |
| 4. Marksistowska nauka o genezie państwa i prawa . . . . .               | 36   |
| <b>Rozdział IV</b>                                                       |      |
| Pojęcie i istota społeczna prawa . . . . .                               | 42   |
| 1. Definicja prawa . . . . .                                             | 42   |
| 2. Przymusowy charakter reguł prawnych . . . . .                         | 44   |
| 3. Klasowy charakter prawa . . . . .                                     | 45   |
| 4. Prawo jako ogół norm . . . . .                                        | 48   |
| 5. Prawo a moralność . . . . .                                           | 49   |
| 6. Sprawiedliwość . . . . .                                              | 52   |
| 7. Prawo a ekonomika . . . . .                                           | 54   |
| <b>Rozdział V</b>                                                        |      |
| Przepis i norma prawna . . . . .                                         | 55   |
| 1. Pojęcie i rodzaje przepisów prawnych . . . . .                        | 55   |

|                                                  |    |
|--------------------------------------------------|----|
| 2. Pojęcie normy prawnej . . . . .               | 57 |
| 3. Struktura normy prawnej . . . . .             | 58 |
| 4. Odpowiedzialność prawna. Wina. Kara . . . . . | 63 |

## Rozdział VI

|                                                                                                       |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Rodzaje prawa ze względu na sposób ich powstawania oraz formy prawa sta-<br>nowionego w PRL . . . . . | 66 |
| 1. Historyczne sposoby powstania prawa . . . . .                                                      | 66 |
| a. Prawo zwyczajowe . . . . .                                                                         | 66 |
| b. Prawo stanowione . . . . .                                                                         | 67 |
| c. Prawo precedensowe . . . . .                                                                       | 68 |
| d. Opinię uczonych . . . . .                                                                          | 69 |
| e. Umowy . . . . .                                                                                    | 69 |
| 2. Formy aktów normatywnych w PRL . . . . .                                                           | 69 |
| a. Pojęcie aktu normatywnego . . . . .                                                                | 69 |
| b. Formy aktów normatywnych w PRL . . . . .                                                           | 71 |
| 3. Procedura tworzenia aktów normatywnych . . . . .                                                   | 75 |
| 4. Obowiązywanie aktu normatywnego w czasie i przestrzeni . . . . .                                   | 78 |
| a. Obowiązywanie aktu normatywnego w czasie . . . . .                                                 | 78 |
| b. Obowiązywanie aktu normatywnego w przestrzeni . . . . .                                            | 79 |
| 5. Budowa aktu normatywnego . . . . .                                                                 | 79 |
| 6. Polityka tworzenia aktów normatywnych . . . . .                                                    | 81 |

## Rozdział VII

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| Stosunek prawny . . . . .                                           | 84  |
| 1. Pojęcie stosunku prawnego . . . . .                              | 84  |
| 2. Powstanie, zmiana i wygaśnięcie stosunku prawnego . . . . .      | 86  |
| a. Pojęcie faktu prawnego . . . . .                                 | 86  |
| b. Rodzaje faktów prawnych . . . . .                                | 87  |
| c. Domniemanie . . . . .                                            | 90  |
| 3. Elementy stosunku prawnego . . . . .                             | 90  |
| a. Podmioty stosunku prawnego . . . . .                             | 90  |
| b. Obowiązek — uprawnienie, czyli treść stosunku prawnego . . . . . | 96  |
| c. Przedmiot stosunku prawnego . . . . .                            | 99  |
| 4. Rola i miejsce państwa w stosunku prawnym . . . . .              | 100 |

## Rozdział VIII

|                                               |     |
|-----------------------------------------------|-----|
| System prawa . . . . .                        | 102 |
| 1. Pojęcie systemu prawa . . . . .            | 102 |
| 2. Prawo publiczne i prawo prywatne . . . . . | 105 |
| 3. Gałęzie prawa w PRL . . . . .              | 106 |
| a. Prawo państwowe . . . . .                  | 107 |
| b. Prawo administracyjne . . . . .            | 108 |
| c. Prawo finansowe . . . . .                  | 109 |
| d. Prawo karne . . . . .                      | 109 |
| e. Prawo cywilne . . . . .                    | 110 |
| f. Prawo rodzinne . . . . .                   | 110 |
| g. Prawo pracy . . . . .                      | 111 |
| h. Prawo rolne . . . . .                      | 111 |
| i. Prawo procesowe (prawo formalne) . . . . . | 112 |

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| 4. Prawo międzynarodowe a prawo wewnętrzne . . . . . | 113 |
| 5. Ogólne zasady systemu prawnego w PRL . . . . .    | 115 |

## Rozdział IX

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| Wykładnia prawa . . . . .                             | 117 |
| 1. Pojęcie wykładni . . . . .                         | 117 |
| 2. Moc obowiązująca wykładni . . . . .                | 120 |
| 3. Sposoby interpretacji przepisów prawnych . . . . . | 121 |
| a. Wykładnia językowa . . . . .                       | 122 |
| b. Wykładnia systemowa . . . . .                      | 122 |
| c. Wykładnia logiczna . . . . .                       | 124 |
| d. Wykładnia historyczna . . . . .                    | 127 |
| 4. Porównanie wyników wykładni . . . . .              | 128 |

## Rozdział X

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| Praworządność . . . . .                                                   | 130 |
| 1. Pojęcie praworządności . . . . .                                       | 130 |
| 2. Prawne i społeczno-polityczne gwarancje praworządności w PRL . . . . . | 133 |
| a. Zasada suwerenności ludu . . . . .                                     | 133 |
| b. Kontrola legalności aktów normatywnych i administracyjnych . . . . .   | 134 |
| c. Gwarancje procesowe . . . . .                                          | 135 |
| d. Społeczno-polityczne gwarancje praworządności . . . . .                | 136 |

## Rozdział XI

|                                                                          |     |
|--------------------------------------------------------------------------|-----|
| Charakterystyka prawa różnych formacji społeczno-ekonomicznych . . . . . | 138 |
| 1. Prawo formacji niewolniczej . . . . .                                 | 138 |
| 2. Prawo formacji feudalnej . . . . .                                    | 139 |
| 3. Prawo formacji burżuazyjnej . . . . .                                 | 140 |
| 4. Prawo formacji socjalistycznej . . . . .                              | 142 |

## Rozdział XII

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| Pojęcie i istota państwa . . . . .                    | 145 |
| 1. Definicja państwa . . . . .                        | 145 |
| 2. Problem obumierania państwa . . . . .              | 152 |
| 3. Aparat państwowy . . . . .                         | 154 |
| a. Pojęcie organu państwowego . . . . .               | 154 |
| b. Rodzaje organów państwowych . . . . .              | 155 |
| c. Inne części składowe aparatu państwowego . . . . . | 156 |
| 4. Mechanizm panowania klasowego . . . . .            | 157 |
| a. Partie polityczne . . . . .                        | 158 |
| b. Systemy partyjne . . . . .                         | 161 |
| c. Sfery panowania klasowego . . . . .                | 163 |
| 5. Funkcje państwa . . . . .                          | 165 |

## Rozdział XIII

|                                                  |     |
|--------------------------------------------------|-----|
| Typy i formy państwa . . . . .                   | 169 |
| 1. Pojęcie typu państwa . . . . .                | 169 |
| 2. Przyczyny zmiany typu państwa . . . . .       | 170 |
| 3. Pojęcie formy państwa i jej rodzaje . . . . . | 173 |

|                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| 4. Problem najlepszej formy państwa . . . . .   | 176 |
| 5. Państwo a naród i kwestia narodowa . . . . . | 176 |
| 6. Przyczyny zmian formy państwa . . . . .      | 180 |

#### Rozdział XIV

|                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------|-----|
| Dwie fazy rozwoju państwa kapitalistycznego . . . . .                   | 183 |
| 1. Faza liberalizmu . . . . .                                           | 183 |
| 2. Państwo kapitalistyczne okresu monopolistycznego . . . . .           | 185 |
| 3. Z zagadnień współczesnych form państw kapitalistycznych . . . . .    | 188 |
| 4. Współczesne burżuazyjne doktryny państwa kapitalistycznego . . . . . | 190 |
| a. Doktryna „państwa dobrobytu” . . . . .                               | 190 |
| b. Doktryna menażerów . . . . .                                         | 194 |
| c. Doktryna chrześcijańskiej demokracji . . . . .                       | 196 |

#### Rozdział XV

|                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Z zagadnień państwa socjalistycznego . . . . .                                                   | 198 |
| 1. Rewolucja socjalistyczna . . . . .                                                            | 198 |
| 2. Kierownicza rola partii marksistowskiej w stosunku do państwa socja-<br>listycznego . . . . . | 203 |
| 3. Forma państwa socjalistycznego . . . . .                                                      | 205 |
| 4. Zagadnienie dwóch etapów rozwoju państwa socjalistycznego . . . . .                           | 207 |
| 5. Pojęcie i istota demokracji. Demokracja socjalistyczna . . . . .                              | 209 |
| a. Pojęcie demokracji . . . . .                                                                  | 209 |
| b. Demokracja pośrednia i bezpośrednia . . . . .                                                 | 213 |
| c. Rozwój demokracji socjalistycznej . . . . .                                                   | 214 |
| d. Demokracja a dyktatura proletariatu . . . . .                                                 | 217 |

#### Rozdział XVI

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| Państwa powstałe w wyniku rozpadu systemu kolonialnego . . . . .     | 220 |
| 1. Przyczyny rozpadu systemu kolonialnego . . . . .                  | 220 |
| 2. Zadania stojące przed państwami nowo powstałymi . . . . .         | 221 |
| 3. Zagadnienie typu, funkcji i form państw nowo powstałych . . . . . | 222 |
| a. Problem typu państwa . . . . .                                    | 222 |
| b. Zagadnienie funkcji państwa . . . . .                             | 222 |
| c. Forma państwa . . . . .                                           | 223 |

#### Rozdział XVII

|                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------|-----|
| Państwo a niektóre zbiorowości. Państwo a obywatel . . . . . | 224 |
| 1. Państwo a społeczeństwo . . . . .                         | 224 |
| 2. Państwo a obywatel . . . . .                              | 226 |
| 3. Państwo a organizacje religijne . . . . .                 | 230 |